

Františka Pecháčková

země miluje člověka

1936

Družstevní práce v Praze

● Sluncem ožehlá žena pastýřova, Kateřina, byla jako dobrý strom, který každoročně rodi. Přijala své dva synky z boží dlaně jako každou jinou úrodu, kterou sklízela na malém poličku za chalupou a na svahu pod lesem. Jeden z nich přišel zrovna na den Mládátek pobitých Herodesem a pokřtili ho jménem svatého Štěpána. Druhému, který se narodil o svatém Janu Křtiteli, dali za patrona tohoto slavného předchůdce Ježíšova. Chlapci rostli bez valné péče, jak už to tak bývá, když není pro práci dost času, takže kromě pravidelných hrnků kozího mléka, prosné kaše a zapražené polévky s cibulí, kromě občasného přetření tváří mokrým hadrem, sobotní koupele, nedělních sukničků a letmého pohlázení, nic více jim Kateřina nemohla dát. Obstarávala všecko v domě i na poli, cítíc, že bez její příčinnivosti by se bída zavěsila do všech koutů stavení. Ohrazovala se drobným majetěčkem před skrytým nebezpečím, ale z poctivé, těžké práce přibývalo ho tak zvolna, že toho celkem nebylo ani znát. A přece, když jaro otevřelo teplý klín země a hojná krása i užitek vytryskl do celého kraje, Kateřina měla tak na pilno, že ani na klep nebylo kdy, na tuto darebnou útěchu žen, a lapala novinky jen tak v běhu a přes ploty. Ne nechala pířka ležet, všechny strže i meze vyžala, sena a hřibů nasušila, léčivé zeliny posbírala, aby nic nerostlo nadarmo, protože všecko je dobré, čeho země poskytne. V ten čas posadila své chlapce

vždycky k jiným dětem a řekla s prostomyslnou samozřejmostí: »Pohlídejte je trochu, já se hned vrátím.«

Někdy si své synky bral také otec, ale jen na chvíli. Vysoko nad vsí, nad střechami šedými, hnědými a temně červenými, jako chumáč hřibů v podrostu, seděli s otcem v nízké voňavé trávě plné slépcových kamínků a jalovcových keřů se sladkotrpkými bobulemi. Tu a tam bylo něco klečovitých borovic, z nichž kanula pryskyřice. Pastýř kouřil z dřevěnký, hleděl do kraje, plival a mlčel. Jen občas povstal, zahoukl na dobytče, a bylo-li toho třeba, rozehnal se holí. Potom vrátil svou dýmku do úst, zase usedl na lavičku z drnů a mlčel, jako by tu chlapců ani nebylo. Jenom když jedl chléb s kmínovým sýrem, podal i svým synům. Zdálo se, že chlapci a otec se na sebe navzájem dívají jako na trávu u svých nohou, nebo potměnně jalovcový keř vedle sebe. Ostatně tady bývali jen velmi zřídka, protože Kateřina, jako by dosti pastýři nedůvěřovala, či snad také proto, aby mohl bez starosti v poledne sehnat dobytek do doliny k dojení, vždy si pro ně brzo přišla.

Pastýř, který si také něco vydělal, se Kateřině moc do hospodaření nepletl, byl to takový nehovorný člověk, rád zůstával sám, miloval ticho a pomalou práci. Z toho, co přinesl, spláceli starý dluh, jímž bylo zatíženo dědictví, malá věnná chalupa, v níž bydlili. Bylo to stavení z obílené hlíny, která puchřela, vydrobovala se starobou jako perník. V jeho

zděch se zachycovala a klíčila semena plevelová. Bylo mnohem starší než Kateřina i s pastýřem dohromady. Zdálo se, že už překonali obtíže počátků, a Kateřinu již opouštěly obavy z nesnázi, když je potkalo neštěstí.

Bylo to v čase, kdy Kateřina čekala svého třetího syna, když jí kdosi přiběhl říci, že obecní býk napadl při poklidu pastýře a tak ho zřídil, že ubožák zrovna skonává. Kateřina se tak rozrušila, že nebožtíkovu dítě přišlo o půl měsíce dříve; ani pohřbu se nemohla zúčastnit. Těžká hodina ji sebrala právě toho dne po ránu, sotvaže vyjednala ve vzdálené farní obci nejlacinější pohřeb. Oba malé chlapce, Štěpána i Jana, posadili na vozík, který k večeru minulého dne sousedka odrhla od hnoje a poházela chvojím; seděli hned za otcovou rakví, majice polobosé nohy svěšeny na železnou kliku vozni brzdy. Bylo chladno a šedá rosa hustě operlila pavučiny zavěšené po trávách i sítinách u vody. Kraj dýchal neobyčejně vonnou čerstvotou. Do vozu zapřáhli dvě krávy, Kateřinu a sousedvu. Z neprostorného vnitřku stavení ozýval se pláč a křik Kateřinin a nebylo lze rozeznat, který nářek přichází z bolesti těla a který z žalosti nad pastýřem. Sotva stačila požehnat rakev a políbit své dva synky. Ježto pak už bylo možno zřejmě rozeznávat spodní a temný řev rodičího těla v nářku vdovím, spěšně se vydali s nebožtíkem od domu, v němž se té chvíle rodil jeho třetí a poslední syn. Chlapci se na voze hlasitě rozplakali údivem

a strachem. Slézali s jedoucím povozu, ale kterási žena z příbuzenstva je přece ukonejšila cukrovím. Sladké špalíky s barevným kvítkem je upokojily, a tak tu seděli s proužky polozaschlých slz pod očima, s nosy nečistými, a protože se vůz dal do pohybu velmi spěšně, jak jen bylo možno krávy přimět bičštěm, Štěpán s Janem se dokonce rozveselili. Ve chlévech bučely krávy a nepokojně tloukly do koryt. Nebylo ještě nového pastýře a proto zůstaly uzavřeny, ač den byl krásný a pastva dobrá. Tu a tam vyšla ze stavení žena či muž v tmavém svátečním šatě a přidali se k pohřebnímu průvodu. Ti, kteří se nezúčastnili, mlčky a zamýšleně postáli u chalup a potom se rozešli po své práci.

Průvod se zvolna bral do kopce jen tak co noha nohu mine, protože cesta na hřbitov byla velmi únavná. Staré ženy, jimž blízkost vlastní smrti ukládala povinnost doprovázet všechny nebožičky z obce ke hrobu, klopytaly přes hroudy, jejich růžence z klokoče, z růžového dřeva i z barevného skla chřestily a jednotvárná modlitba byla porušena hekáním. Jedna z nich, nemohouc už dále, požádala, zda by se nemohla svést na voze za rakví. Kdosi křikl na hospodáře, který řídil potah, aby zastavil. Ten se poněkud rozpačitě rozhlédl, jako by čekal na všeobecný souhlas. Zatím však stařena, tečka nebožičkova, která krátce po půlnoci vyšla z daleké obce, aby se zúčastnila pohřbu, odhrnula mlčky chvoj i lipové ratolesti, jimiž byla pokryta rakev, a usedla na její okraj. Někdo v průvodu se

pohorsil. »Posuňte truhlu s nebožičkám, ať si babka sedne na vůz!« Stařena zvedla zachmuřené, huňaté obočí. »Není potřeba, sedím u nohou a on tady stejně není. To je jenom hříšné tělo,« rekla tvrdě a nikdo jí neodpověděl. Matka a otec nebožičkovi se počali hlasitě modlit bolestný růženec, průvod se opět hnul a ostatní se přidávali k jejich modlitbě s mrzavým klidem. Byli tvrdí, viděli mnoho smrtí, jejich malé děti často umíraly, jejich ženy hynuly rodiče a starí odcházel po únavných nocích, jimiž je zahrnovala staroba. Hlina a její zplodina volala po jejich rukou, i nebylo kdy zastavit se, leda k jídlu, modlitbě a spánku. Od svítání do tmy dobývali chléb z těžké, černé hlíny. Průvod se chvílemi podobal stádeci po dlouhém pochodu. Šli těžce a bez pořádku, obnažené hlavy mužů ovíval lehký vítr a pohyboval jejich vlasy nad kožnatými, drsnými tvářemi. Byl všední den a přijíždějíce k farní obci, potkávali povozy s hnojem, s pluhy a branami k vláčení i pěší ženy s nůšemi trávy. V poli daleko široko černaly se pruhy země, nad níž se chvělo sluneční teplo; dělní lidé se skláněli nad prací, opírali se do pluhů, tloukli motýkami do hrud a byli tak zaujati životem a dílem, že se ani neohlíželi. Někteří však byli přece jen zvědaví a ačkoli pohřeb byl zřejmě chudý a nestál za řeč, dotazovali se posledních v průvodu, aniž se sami zastavovali: »Povídám, kdo to umřel?«

»Ale, obecní pastýř.«

»Ach, podívejme se. No, dej mu Bůh věčnou slá-

vu.« řekl v odpověď po zvyku a přejně, protože je to nic nestálo, načež neohlížejíce se, hleděli si pilně cesty za svým živobytím. Když pohřebníci dojížděli ke kostelu na návrší, za nímž byl hřbitov, podívali se příliš slavnému zvonění, vždyť zvoník vždycky vyčkával, až uvidí průvod v dostatečné blízkosti. Skoro se až zastyděli, že vůz je tak málo vyzdoben k tak čestnému vyzvánění. Zastavili, děti slezly s vozu, i stařena, která seděla u nebožtíka. Štěpán s Janem byli vzati do průvodu hned za vozem, a majíce přebrnělé nohy, šli jako po jehlách. Teprve u křížovaty pod širokým zeleným loubím z bezu a akátí pochopili, že zvonění náleží jinému pohřbu. Sedláka, půllánka, přičinlivého hospodáře, ranila mrtvice v poli při orání. Padl do brázdý za pluhem, tváří rovnou do hlíny. Pohřeb je slavný, dva páry silných koní vezou rakev na voze ověnceném chvojí a papírovými růžemi. Kněz nemá nyní kdy pohřbít pastýře. Nebožtík, jemuž nezaplátili posmrtné slávy, jaksi opuštěně leží na mářách před kostelem. Ti, kteří ho doprovodili, vešli do chrámu a Štěpána i Jana vzali s sebou. Chlapecům je dlouhá chvíle, ocucávají si prsty sladké od cukroví, přešlapují s nohy na nohu, lelkujíce po svatých obrazech na klenbě. Konečně se všichni vyhrnuli zase z kostela, čtyři pastýřovi souvčkovci chopili se spěšně nebožtíka, a oba průvody se ubírají na hřbitov společně. Zakopávají při tom o kamení i o kosti, které se tu již po mnoho let bez pohoršení povalují. Jsou to zby-

ky ze starého hřbitova, a ti, kteří byli kostmi z těchto kostí, také už dávno tlejí na novém hřbitově, tak malém, jako by tito lidé, kteří si tolik cení úrodné hlíny pro chléb, jež jim dává, nedopřáli jí mrtvým víc, než je nejnmutněji třeba. Všude tu bujně roste tráva, žatá časem hrobníkovou ženou pro dobytek, takže by se místy sotva hrob od cesty rozeznal, nebýt pahrbků, mohylek a něco přikrčených květin. Nemají kdy na žalost, práce zhlťává jejich city, ale co dávají, je dáváno upřímně, byť s drsností. Ostatně všecek citový život udržují ženy, ony pamatují modlitbami na mrtvé, ony opatrují nemocné a zatlačují oči umírajícím, ony vystrojují nevěsty k svatbám, vítají novorozený život, nesou jej i provázejí do věčnosti. Co ony neucíní v těch věcech, toho není. Muži si hledí hrubé práce, která je s tohoto světa, a všecko, co se jen trochu nebe dotýká nebo přichází s té druhé strany, je jim nemilé a bojí se toho jako čert kříže.

Štěpán s Janem klopýtali o hroby, jak je něčí ruce v pospěchu vlekly za sebou. Zastavili se před jámou. Žlutý jíl byl nakopčen vedle a něco prken, aby se hlína nesesouvala, bylo poházeno kolem. Uzlíček kostí po předešlém, kdo tu v hrobě zetlel, ležel stranou. Chvilí tu zamýšleně posečkali, než se odbude pohřeb sedlákův. Potom i sem přišel kněz pohřbít pastýře. Pomodlil se trpělivě vše, čeho bylo třeba a co bylo zvykem, hlasem velmi unaveným, neboť byl už značně starý a pravděpodobně ještě nesnídal. Po kněžském obřadu uložili ra-

kev do země, po hrstkách naházeli na ni hlínu, zatím co zpěvák prozpěvoval ponuré písně o hrobu smrdutém a těle hnilobném, o marnosti a takových věcech. Potom se všichni rozešli, vedouce užaslé děti s sebou. Štěpán, jako by si teprve teď cestou rozmyslil, co se vlastně s otcem stalo a že ho zahrabali do země, dal se do pronikavého křiku. Byl to nikoli pláč, ale zděšený křik, jako při božím dopuštění, jako při velikém neštěstí. Konejšili ho a někteří z mužů byli ochotni zbít ho opaskem, protože chlapec neřekl, proč křičí, a jim se zdál svévolný.

Kdo měl s sebou něco peněz, zastavil se s účastníky zámožného pohřbu sedlákova v hospodě, napil se sodovky, piva nebo likéru, ženy koupily dětem rohlík a na pastýře nikdo z nich už nemyslí.

V sinalé měsíční noci, jejíž podivný přísvit vplouval nezastřeným oknem do příbytku Kateřinina, slévala se tma se světlem v malé olejové lampě na plovoucím knotu, jenž svítil i za duši pastýřovu i proto, aby stařenka, která zůstala u Kateřiny k posluze, neusnula příliš tvrdě. Kateřina sama, ač je smrtelně znavena, usnout nemůže. Leží, jako by v ní nebylo života, a přece po celém těle jí řimčí krev, zvolna odtékající ranou po novorozenci. Zraníky, které se propadly do očních důlků, stojaté civí na černý stropní trám. V tichu slyšet dech spících dětí. Jsou nyní tři. Štěpána s Janem uložili na dlouhou truhlici podél kamen, aby s pece neviděli na

matčino lože, zakryté i cizímu pohledu zvenčí širým kusem rezného plátna, visícího ode zdi ke zdi na provázku. Štěpán je rozložen ze široka téměř po celé ploše truhlice, pokryté starými vlněnými šátky a kusy rozpáraných halen ze žluté surové vlny, zatím co Jan je stočen v klubičko mezi ohromnými zelenými kamny a Štěpánem. Ticho je rušeno škrabotem a pískotem myši v komoře, kočičím mňoukáním a dupáním dobytčat v chlévě. Tyto zvuky jsou obvyklé, ale do nich se mísí dlouhé vzdechy Kateřininy, když odvaluje se sebe hrozně brímě myšlenek. Také Jan chvillemi ze sna vyvzlykne a třetí syn, ještě bezejmenný, zavrní znepokojivým pláčem nemluvnat. Tu vždy vstane stará žena od stolu a její kožená, svrastělá tvář, plná znamení času, oživne v mdlém plápolu olejové lampy. Pozvedne dítě od Kateřinina boku, převine je a konejší s umírněnou laskavostí přísných stařen. Ačkoli je to dítě stařenčina nešťastného syna, Kateřina sleduje téměř neúčastně její počínání, a zdá se, že je jí všechno lhostejné. »Bylo by lépe, kdyby si tě Bůh zase vzal,« hučí stařena, houpajíc děcko. Matka jí neposlouchá, ale kdyby ji byla slyšela, dost možná, že by si byla pomyslíla totéž. Stejně jí připadá, jako by povíla synka nepatřičně, a vždy, kdykoli vítr praštitivě zalomcuje starými dveřmi, neklidně pohlédne v tu stranu, jako by měl vejítí pastýř.

Chlapec, ačkoli prvých několik dnů se zdál k ničemu, přivykl světu a útrapám s trpělivostí chu-

dých, a třebaže Kateřina mohla o něj pečovat i co nejméně, přibýval na váze i živosti. Až do tohoto času synové Kateřiny neužili žádných pozorností, teď však, první den po pohřbu otcově, každý byl k nim laskav a ženy, přicházející navštívit jejich matku, podílely je koláči. Téměř denně jedli slepičí polévku s nudlemi a kusy bílého masa, neboť stále k nim někdo donášel košíky, pokryté bílými šátky, usměvavý, lítostně promlouvající s matkou a potom žehnající křížkem maličkého v kolébce, který byl pokřtěn jménem Tobiáš. Chlapci při této hojnosti snadno uvykli tomu, že je oblékaly a ukládaly ke spánku cizí ruce a že cizí hlas je volal k jídlu. Vždyť byli doma. Je pravda, otec leží na hřbitově zahrabán v hlíně, a jak jim bylo řečeno, je zároveň i v nebi. Zcela se uklidnili a zapomněli tak, že všechno jim splýnulo v jediný příběh, v němž sotva rozeznali čas a jeho odstup.

Ale přes všechnu péči cizích lidí, Kateřina, když potom mohla beze škody na zdraví povstat s lože, měla se co ohánět. Věci nebyly tak snadné, jak si představovala, ale nakonec nebylo to ani tak zlé, když už se obtíže prožívaly a překonávaly. Dny s útrapami nepřicházejí najednou, nýbrž postupně, kdežto v představě se hrnou do mysli s plnou silou tíže a úzkosti. Je pravda, že po celý čas považovala svého muže za páté kolo u vozu, ba ani jeho práci nepřikládala valného významu. Nyní však kajícně uznávala, že byl přece jen k leccemu dobrý a že jí byl i oporou, byť spíše jen pomysl-

nou. Af jakkoli, byl to chlap v domě. Teď všechno záleží jen na ní, čeho neudělá a čeho si nepovšimne, nebude. Jestliže až dosud Kateřina přece jen časem něžněla ženstvím, nyní tvrdne a chlapští, zlobí ji vrnivý dětský pláč a pomalý růst, protože ztratila trpělivost čekat. Chce vidět skutky každého dne i přibývání díla. Ale nelze jinak, než i o Tobiáše pečovat po mateřím způsobu, nosit ho s sebou, pokládat ho do brázdy a pod meze, pod keře šípkových růží nebo do větrných kolébek a pod svůj mléčný prs a čekat, až chlapec bude sedět sám.

Kateřina oře, až se pot v praméních po ní řine, pluh svítí a blýská se na slunci i po temné hlíně, z níž ukrajuje jako nůž z chleba. Štěpán vodí krávu, pohání, sotva mu minulo půl šesta jar. Ženy se zastavují a prorokují Kateřině, že z něho bude dobrý hospodář. Dojímá je pohled na čiperného hochu, a muže, jak se zdá, popadl i jakýsi stud. Žena a dítě orají! Byli pokořeni v chlapské pýše, ale když se kterýsi z nich nabídl Kateřině, že přechytí pluh, aby opět vyvýšil chlapáctví, odmítla tvrdě: »Ne, jsi příliš mlád a lidé by si mysleli, že darmo ani kuře nehrabe.« Zachovávala se v přísné cti a nerada prosila o pomoc, až ji práce zmáhala. Byla vždycky pevná a věřila, že v práci je nejlépe spoléhat na své ruce. Tohoto roku sama vykácela mrtvé stromy, které v zimě pomrzly, a nahradila je dobrými štěpy. Později také všechno ovoce, které se urodilo na čtyřech obrovských hrušních, třiceti

švestkách a desíti jabloních, sebrala, majíc lýtka obrnělá, chodidla oteklá stáním na žebříku a záda rozlámaná ustavičným ohýbáním. Uvařila dva kotle povidel polospíc. Pleskání vařící marmelády ji nutilo k dřimotě, zatím co ruka se pohybovala sem a tam jako dřevěná, srostlá s rukojetí měchačky, povidlový rozvar, dosud řídký, stříkal jí na ruce, na hlavu a za krk, až bolesti procitla, přiložila a opět míchala. Nemyslila na nic, než jak zdolat práci, protože příštího dne bude kotel obsazen jinými várkami, a jestliže nepostačí své dva kotle uvařit nebo prodat, zkvasí nebo zhmije jí půl švestkové úrody.

Všichni tři malí chlapci spali v nízké světnici a jen matčina myšlenka je opatrovala. Nikoho nebylo ve stavení, kdo by na ně dohlédl. Stařena, matka pastýřova, která z lásky boží ošetřovala všechny nemocné v obci, umývala i oblékala nebožtíky k pohřbům a opatrovala novorozence i rodičky, byla nemocná.

Kateřina se přičiňovala až do jasného rána. Když zaslechla přes několik sádků křik Janův, vyběhla rychle z komůrky a zavolala naň. Rozběhl se k ní a za ním Štěpán. Zalitovala jich. Její stavení bylo nyní plné dětského křiku, který ostře přehlušoval jitrní pohodu a zpěv ptáků. Usoudivši, že už je možno povídla vybrat, zalila oheň hrnkem vody a odběhla, majíc v patách oba malé synky a na ramenou naplněný džber horkou ovocnou kaší. Její ňadra, přesyčená mlékem, se kymácela. Nasýtila

děti, podojila krávu, otevřela jí chlév a sklídila neporádek v domě, pak vyprala v potoce špinavé dětské prádlo, rozvěsila je po plůtku a schystala pařezy do sušírny. Skoro po celý den svázela k sušárně těžké pytle se šťavnatým ovocem. Zas probdí noc, ale dnes už mnohem snáze, protože chvílemi si může přece jen odpočinout. Oba starší chlapci byli ustavičně s ní, nadšení nezvyklou prací a matčiným spěchem. Nakusovali hrušky z přesyčenosti, hrušky medovky, z kterých prýštila šťáva sladce po bradách. Kateřina rozkládala ovoce po lísách, zasouvala do sušírny, přikládala do pekáče, pohra- bovala hřeblem a pracovala tak horečně, že sotva dechu popadala. Křičela na chlapce, aby se jí nepletli pod nohy, prikazujíc Štěpánovi, aby nezapomněl opatrovat Tobiáše. Od včerejšho jitra bez ustání pracovala. Když se konečně schýlilo k večeru a první hvězdy počaly jiskřit na obloze, zatím co do kraje padala jemná rosná mlha, bylo potřeba uzavřít den jídlem, ukončením práce a modlitbou. Ale práce Kateřinina se nekončila. Sotva uložila děti k spánku a vypila trochu mléka, kvapně se vrátila do sadu úzkou, hadovitou pěšinkou k sušárně. Štěpán, který předstíral, že spí, aby nebyl vyplísněn, hleděl do tmy za ní. Poznával místo, kde pracovala, podle jisker, které vysršely z komínu, když rozhrábla oheň a přiložila nový pařez. Slezl se zápeci a maje tvář přitíštěnou na sklo, hleděl k sušárně, kde se mezi krajkovinou stromových korun míhalo světlo malé lampy a nasnědlé,

kostnatě svalnaté ruce matčiny spěšně přebíraly horké zápečky na dlouhé líse. Chlapec hleděl chvíli na matčiny vzdálené pracující ruce a tak se mu neodolatelně zachtělo k ní, že překonal bázeň, vyklopýtal přes práh, ve tmě po zvyku nalezl dlouhou dřevěnou závoru, přepažující celou šíři dveří, a vyšel ze síňky na násep. Na chvilku zaváhal, ohlédl se za sebe do čtverhranné síňky, kterou nechal dokořán a teprve teď chtěl za sebou zavřít. Tma v ní se mu však zdála příliš temná, hlubší než všudeká noc vůkol, jaksi se polekal a zčerstva se rozběhl k sušárně, nechávaje dům otevřený. Kateřina se naň rozkřikla v nevěli udřeného člověka, kterému přišla do cesty nová nesnáze, ale chlapec se nepřestával o ni mazlivě otírat. Pohládila ho po vlasech, ale zároveň také od sebe odsumula. Strkala mu do rukou sladké, rozpečené ovoce, ještě teplé. »Trošku sečkej, ohřívej si o ně ruce, začíná být studeno.« Nyní teprve si povšimla, že chlapec má na sobě jen košili. Svlékla se sebe modrou, vlněnou korduli, kterou se chránila před nastýdnutím a zároveň si upevňovala ňadra, zabalila Štěpána do ní a přes nohy mu dala pytle od ovoce. »Tobiáš spí?« zeptala se ještě, hledíc si už práce na líse. »Ano,« přikývl chlapec a bázlivě se přikrčil. Chvilí pozoroval matku, naslouchal štěkotu líšek na kopci, díval se po obloze, sršící hvězdami, a potom zvolna usínal. Kateřina ho uložila v sínce sušárny mezi hromadu pařezů, které svítily ve tmě, a mezi pytle s ovocem, vonícím medovinou. Z hliněné peci dýše

sem teplo. Kateřina sama se sotva plete únavou a málem se rozhodla, že buďto někoho požádá o výpomoc nebo že všeho nechá, aby alespoň na minutku si mohla zdímnout. Znovu se však vzchopí, a teprve když odbude nejnáléhavější práci, vzme Štěpána do náruče a odnese ho domů. Po tmě ukládá synka na pec, zcela opatrně, aby nevzbudila Jana, který s ním spává, ale chlapcova těla tam nenalezne. Hrozně se poleká a roztresenýma rukama hmatá po celé šíři peci v domnění, že snad ve spánku spadl na truhlu. Leží tam však něco rozházeného šatstva a na cípu teplého šálu spala kočka. Ještě potápala rukama po lůžku, ba sáhla zděšeně také do kolébky, není-li snad i Tobiáš pryč. V těch časech, kdy tlupy divokých cikánů táhly krajem a loupily i cizí děti, bylo možno se všeho nadít. Od svého šestinedělí, kdy se v pospěchu vracívala k novorozeňátku před večerním klekáním, aby ji čarodějnice nepodvrhly dítě, nezažila takové úzkosti. Vyběhla zmatené do síně. »Jane!« zavolala. Z tmy se k ní vracela jen ozvěna, s kterou si chlapci vždycky po ránu hrávali, když se u potoka myli. Kateřina zaskučela jako psice, skokem byla zpět ve stavení, popadla svíci a posvítla si jí do studny. Její zbledlá tvář s vyjevenýma očima se přišerně odrazila od mléčlivé, temné a jako zlé oko lesklé hladiny. Znovu zavolala vysokým, žalostným křikem. Ale i toto volání bylo pohlceno nocí a ničím ucho je nezaslechlo. Položila hlavu zdrcené na roubení studny, jejíž rozmočené, staré dřevo páchlo

mechovinou. Ze sadu ošklivě skřekl noční pták. V té chvíli se Kateřina náhle zvedla, zavřela dveře na síňku a rozběhla se do vysoké straně sadu, volajíc jméno Janovo do zchladlé noci. Stíny širokých stromů hluboce zatemňovaly chodník a Kateřina vzrušením neviděla zhola nic. Běžela s podivnou dychtivostí, drtic nohama suché větve i přezralé ovoce, ležící v trávě. Utíkala po hrudách, řepništém, kukuřičném polem, bramborišti i zelnicemi. Hluboké lesy ležely tiše na hřebenu kopce a uzavíraly po celé straně údolí s ovocným sadem. Dole odpočívala dědina. Tu a tam mezi stromovím v dlouhých zahradách u suširen a komůrek s videlnými kotly blíkají malé lampy. Kateřina se zastavila a hledí k lesu. Čeká, neuslyší-li z nitra vnukavý hlas, kam se obrátit, a zároveň naslouchá všem zvukům v tichu noci. Zaslhlé listí ševlí tak jemně, že v jeho svistu se zdá dýchat sama země. Zaposlouchala se v jakémsi úzkostném napětí a potom už cestou necestou se řítí vpřed, modlíc se i klnouc zároveň. Uspěla volati své jméno, jméno, na něž se ozvou všechny matky. Vrhla se k děcku po zvuku, až kamení ve strži křesavě pod ní zaharašilo, popadla Jana do náruče a smála se i plakala radostí. Přitiskl se k ní tvář mokrou slzami, nepouštěje z hrsti plstěné huňaté lupeny hojivé divizny. Odepjala vrchní sukni, zamotala chlapce do ní, přitiskla ho pevně k sobě, až ho to bolelo, a vracela se tmou sadu. Na rozcestí, když mýjela dřevěný kříž s umučením Páně, políbila chvatně

obraz Marin na dřevě a křikla vzhůru k obloze:
»Děkuji ti, Pane Bože!«

Té noci si Kateřina uvědomila vzácnost svých dětí. Pochopila, že jí už nelze vůbec žít bez tohoto krásného a těžkého břemene. Její užitečná, prostá láska byla vynesena s bezbřehého oceánu skrytých citů. Když uložila děti do bezpečí a uzamkla je, bezpočtukrát se vracela zneklidněna ze suširný k pootevřenému oknu naslouchat jejich dechu.

Jestliže při vši obtížné a hrubé práci nejednou Kateřina pocífovala svou vdoví opuštěnost, když sama sklízela všecku úrodu s polí, když sama vlekla těžké pytle obilí na komoru, když sama ukládala brambory, zelí a řepu do sklepa, když sama rubala v lese na celou zimu dříví, přece jen chvílemi na všecko zapomínala. Ale v pozdním podzimu, když se deštivý příval řinul po slehlině doškové střechy, až se vody pod okapem pěníly a bublaly, obloha ztěžkla a zežloutla na mnoho dní, tu na ni dolehl stesk naplno. Smutně se dívala, jak škvírami mezi došky zatékala voda hlinou a povalovým stropem do světnice i do komory. Děti pobíhaly, zachytávající vodu do hrnečků a misek, kapky zvonivě cinkaly do plechu, na chvílku ustávaly a zase crčely. Tu si Kateřina se strachem pomyslila, že vody jí rozhlodají příbytek, nespraví-li co nejdříve střechu. Odhodlaně vzala tříkrálovou křídu, vylezla po žebříku na půdu a na vazebním trámovi značila poškozená místa čarou. Kolem zatékající vody

opsala kruhy a shodila několik otepí dlouhé režné slámy. Přes to, že si nikdy dobře nepovšimla, jak se vážou došky a povazuje slaměná střecha, přece to dokázala. Vytrhla nejprve starý došek nad kůlnou, dlouho si jej prohlížela, rozvázala a podle něho několik jich schystala. Když se jí to podařilo, měla tak srdečnou radost, že popadla oba chlapce, kteří přišli za ní do kůlny, vyzdvihla je houpavě jednoho po druhém nad hlavu a sesměchem pravila: »Půjde to, na mou věru, že to půjde. Až přestane pršet, budeme spravovat střechu.«

Když pak ustaly lijavce, přistavila si Kateřina žebřík ke střeše, jiný položila přes vazbu a upevnila provazem. Vyrvála prohnílou, šedivou slámu, mnoho a mnoho let starou, mechem a netřeskem zarostlou, a povazovala poškozená místa novými, zářivě žlutými došky. Činila tak téměř za svítání, při zpěvu kohoutů, aby jí nikdo neviděl, protože tato práce byla vyhrazena jen mužům a přes všechnu statečnost i obratnost, s níž si Kateřina na střeše počínala, byla by se dožila posměchu. Nejprve každý došek navlhčila, aby sláma byla poddajnější a nelámala se, potom ji pevně utlačila, vtěsnila a přivázala, aby větry ani přivály jí nemohly pohnout. Všecka se zapotíla, mnohokrát sestoupila se střechy a mnohokrát vylezla na půdu, aby tam srovnala veliké věchy a vyhledala skulinky, jimiž ještě svítalo; pak se opět vrátila na střechu a tak dlouho a trpělivě se tam lopotila, až se jí všecko dobře podařilo. Nakonec shodila několik starých

vosích hnízd, zametla půdu a byla spokojena. Vždy, kdykoli zmohla nesnáž a chlapskou práci, rozradovala se cinkavou, smějící se radostí. Bezpočtukrát se potom šla podívat na dovršené dílo, postála a do syta si dopřávala potěšení z vlastních schopností. Nyní, když odbyla všecku práci na polích a počasi zůstávalo rozplískané, takže se nehodilo nic počít ani v lese ani v sadě, Kateřina šla, prala a vařila, vypravujíc chlapecům pohádky. Učila je také plésti všelijaké věci z proutí a ze slámy. Později, když čas tak pokročil, že tma se počínala už odpoledne a země tesknila po slunci, když před vánocemi začal padat sníh tak hojně, až ho div nebylo do podstřešku, Kateřina doopravdy zesmutněla. Jaksi zvláště bylo jí vzpomínat na pastýře. To on vždy vyšel před chalupu, když visely rampouchy se střechy, krásné, namodralé, duhově hrající ve slunci, vyšel, aby ona nemusila mrznout, odházal sníh, napojil dobytčata, nařezal slámy a nasekal dřeva. Potom usedl do kouta u kamen na stoličku a ostrouhával vařečky, válce na nudle, vydlabával solenky, velikonoční řehtačky, jednoduché i složité, podobné malému mlýnku, nebo dělal březová košťata. Do tohoto kouta se jí nechtělo ani podívat. Bála se prázdnoty, která tam po něm zůstala, i když jeho život býval vyjadřován toliko tichým pohybem a velmi skrovnými slovy. Po zemi bývalo vždycky plno odštěpků sladce vonícího dřeva, a Kateřina si vzpomněla, že právě za tuto mužovu zimní přítomnost vždycky pak stržila ve městě nějaký peníz.